

Wanda Jakubaszek, Elżbieta Mirewska

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

O kształceniu pracowników socjalnych na przykładzie oferty edukacyjnej Instytutu Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

ABSTRAKT [Abstract]. Jakubaszek Wanda, Mirewska Elżbieta, *O kształceniu pracowników socjalnych na przykładzie oferty edukacyjnej Instytutu Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie* [On the training of social workers on the example of educational offer of the Institute of Education Sciences of the Pedagogical University in Krakow] Debata Edukacyjna nr 5, 2012, pp. 64–73, ISSN 1895-2763

Artykuł dotyczy problematyki przygotowania zawodowego pracownika socjalnego na przykładzie oferty edukacyjnej Instytutu Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Autorki wskazują na znaczenie roli pracownika socjalnego we współczesnych uwarunkowaniach kulturowych. Zarysowo prezentują cele edukacji, profil specjalnościowy kierunku oraz kadry naukowo-dydaktycznej, odpowiadającej za realizację zadań oświatowych.

Słowa kluczowe: praca socjalna, pracownik socjalny, oferta edukacyjna, asystent rodziny, asystent opieki instytucjonalnej

The article is about the issues of preparation of a professional social worker on the example of the educational offer of the Institute of Education Sciences of the Pedagogical University. The authors indicate the importance of the role of social worker in modern surroundings. They present the objectives of education, the profile of the studies and the staff, responsible for realization of educational tasks.

Key words: social work, social worker, educational offerings, family assistant, assistant to institutional care

Tło uwarunkowań kształtowania się pracy socjalnej

Budowanie współczesnego ładu społecznego wymaga odwoływania się do idei humanizmu, które stoją na straży wartości uniwersalnych. Dają podstawy każdej jednostce przeżywania życia w sposób świadomy i aktywny, umożliwiając tym samym stawanie się w pełni człowiekiem. Człowiekiem, który ma prawo do bycia niedoskonałym, błędzącym i poszukującym swojego miejsca na ziemi. Jednocześnie oczekującym od struktur państwowych stwarzania warunków do godziwej egzystencji, chroniących go przed marginalizacją i wykluczeniem społecznym, które to działania nierozzerwalnie łączą się

z opieką społeczną, zapoczątkowaną na gruncie polskiej rzeczywistości w czasach najtrudniejszych historycznie (zniewolenia i strat wojennych przełomu XIX i XX wieku) przez czołowych przedstawicieli pedagogiki polskiej w osobach Heleny Radlińskiej, Aleksandra Kamińskiego i Kazimierza Lisieckiego (Żukiewicz 2009, s. 108 i nast.).

Pomoc społeczna od jej początków do czasów współczesnych przechodziła różne przemiany, wzorując się na teoretycznych koncepcjach i programach pracy społecznej, szczególnie Ameryki, doprowadzając w konsekwencji do jej obecnej formy zawierającej się w terminie praca socjalna (*social work*).

Praca socjalna jest rozumiana jako „działalność skierowana na pomoc osobom, rodzinom (rodzinie), grupom i środowiskom społecznym w zaspokajaniu ich potrzeb (potrzeb człowieka), lepszym dostosowaniu do zasad życia społecznego, poprawie pozycji społecznej, zapobiegającej procesom marginalizacji społecznej [...]” (Rysz-Kowalczyk 2001, s. 153), nierozdzielnie łączy się z osobą pracownika socjalnego, „który dzięki odpowiednim kwalifikacjom zawodowym pracuje na rzecz osób, rodzin i środowisk społecznych, umożliwiając im lub ułatwiając realizację zadań i aspiracji życiowych” (tamże, s. 158).

Pracownik socjalny i jego kompetencje na tle współczesnej edukacji uniwersyteckiej

Działanie pracownika socjalnego określa Ustawa o pomocy społecznej z 12.03.200 z późn. zm. wraz z aktami wykonawczymi. Stanowi ona podstawę jego zachowań zawodowych oraz określa kierunek kształcenia na poziomie wyższym, które ma wyposażyć absolwenta w wiedzę zarówno teoretyczną, jak i praktyczną, pozwalającą na realizację zadań w zakresie niesienia pomocy „osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi” (Dz.U. 2004, Nr 64, poz. 593, art. 6, p. 12) (Żukiewicz 2009, s. 140).

Przygotowanie zawodowe pracownika socjalnego w Polsce przechodziło wielorakie przeobrażenia warunkowane całokształtem przemian społeczno-politycznych kraju. Dotyczyły one zarówno programów kształcenia, jak i struktur organizacyjnych realizacji tegoż procesu (Biederman 1998, s. 38 i nast.). Ostatnie zmiany w systemie przygotowania kadr służb społecznych nastąpiły z początkiem XXI wieku i polegały na odejściu od kontynuacji przygotowania tej grupy zawodowej w Szkołach Policealnych Pracowników Służb Społecznych na rzecz kształcenia w Kolegiach Pracowników Służb Społecznych oraz w uczelniach wyższych, w których to na kierunkach społeczno-humanistycznych odbywa się do chwili obecnej edukacja pracownika socjalnego.

Kształcenie w zawodzie pracownika socjalnego, na mocy powyższych przemian, realizowane jest również w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie od 2002 roku w Wydziale Pedagogicznym w Instytucie Nauk o Wychowaniu. Początkowo uruchomiono specjalizację Praca socjalna dla studentów specjalności Pedagogika społeczno-opiekuńcza kierunku Pedagogika. Doświadczenia zebrane podczas realizacji oferty dydaktycznej wykorzystano do utworzenia w 2007 roku samodzielnego kierunku Praca socjalna. W tym czasie (rok akademicki 2006/2007) Instytut Nauk o Wychowaniu UP pozyskał do współpracy część kadry dydaktycznej związanej od lat z kształceniem pracowników socjalnych dla systemu pomocy spo-

łecznej z Krakowskiej Szkoły Pracowników Służb Społecznych¹. Szkoła przenosiła na uczelnię swój dorobek, tradycje i doświadczenie edukacyjne, jakie zdobyła od 1969 roku w przygotowaniu zawodowym pracowników socjalnych. Wraz z dorobkiem i kadrą znającą teorię i praktykę pracy socjalnej uczelnia przejęła dawną siedzibę szkoły na os. Stalowym 17 w Krakowie, który gruntownie wyremontowano i zmodernizowano. Obecnie stanowi on jeden z najlepiej przygotowanych obiektów edukacyjnych uczelni krakowskich pod względem infrastruktury technicznej. Jest on zarazem przyjazny osobom niepełnosprawnym.

Dbając o kontynuację tradycji w kształceniu pracowników socjalnych, budynek na osiedlu Stalowym 17 stanowi dzisiaj siedzibę Katedry Pracy Socjalnej Instytutu Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Pedagogicznego. Pierwszym powołanym kierownikiem Katedry został dr hab. Lucjan Miś, prof. UP (rok 2011/2012). Skupił on wokół siebie niewielką grupę osób mających bogaty dorobek oraz doświadczenie w kształceniu kadr dla systemu pomocy i integracji społecznej. W skład pracowników katedry obok kierownika weszli dr hab. Arkadiusz Żukiewicz, dr Józefa Matejek, mgr Józefa Kucharska, mgr Elżbieta Mirewska, mgr Ewelina Zdebska. Po roku pracy ze względu na swoje liczne obowiązki zawodowe dr hab. Lucjan Miś zarządzanie katedrą przekazał dr hab. Norbertowi Pikule, prof. UP, pozostając jednak nadal członkiem zespołu pracowników. W tym też czasie z grona zatrudnionych do innej uczelni odszedł też dr hab. Arkadiusz Żukiewicz. Pracę w zespole podjęli nowi pracownicy naukowo-dydaktyczni dr Marek Banach i dr Maciej Soliński. Obecnie zespół liczy osiem osób.

W 2007 roku Rada Instytutu podjęła decyzję o utworzeniu samodzielnego kierunku Praca socjalna. W tym samym czasie w ramach studiów podyplomowych uruchomiono specjalizację Organizacja pomocy społecznej przygotowującą absolwentów do pracy menadżerskiej w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej. Rok później (2008) Instytut uzyskał akredytację Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na prowadzenie szkolenia pracowników socjalnych w zakresie specjalizacji zawodowej I i II stopnia². Dla uczestników szkoleń zajęcia są bezpłatne. Znaczące koszty obydwóch specjalizacji pokrywają środki pozyskane z Europejskiego Funduszu Społecznego. Naukę w ramach tego szkolenia podejmuje 73 pracowników socjalnych czynnych zawodowo reprezentujących placówki systemu pomocy społecznej z obszaru województwa małopolskiego. Specjalizacje pozostają pod nadzorem Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Dotyczy to zarówno programu nauczania, jak i kwalifikacji zawodowych kadry dydaktyczno-naukowej, infrastruktury i zasobów bibliotecznych. W roku 2009 przedstawiciel Centralnej Komisji Egzaminacyjnej do Spraw Stopni Specjalizacji Zawodowej Pracowników Socjalnych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wizytował zajęcia realizowane w ramach I i II specjalizacji i wysoko ocenił ich aspekt merytoryczny i dydaktyczny oraz sam przebieg (Mirewska, Zdebska 2011, s. 220).

¹ Szkoła tego typu w systemie policealnym kształciła pracowników socjalnych od 1969 roku. Była jedną z pierwszych szkół w Polsce. Początkowo przyjęła nazwę Państwowa Szkoła Pracowników Socjalnych, następnie Medyczne Studium Zawodowe – Wydział Pracowników Socjalnych, a później Policealna Szkoła Pracowników Służb Społecznych. Przygotowywała do zawodów: pracownik socjalny – 2,5-letni cykl kształcenia, opiekun w domu pomocy społecznej – 2-letni cykl kształcenia, opiekunka środowiskowa – roczny cykl kształcenia, asystent osoby niepełnosprawnej – roczny cykl kształcenia.

² W tym czasie Uniwersytet Pedagogiczny jako jedyny w południowej Polsce prowadził specjalizację I i II stopnia w zawodzie pracownik socjalny.

Kadra dydaktyczna Katedry Pracy Socjalnej stara się być blisko rzeczywistości związanej z pomocą społeczną. Stąd żywo jest zainteresowana działalnością różnych podmiotów poruszających się w obszarze pracy socjalnej i pomocy społecznej. Utrzymuje ścisłe kontakty z organizacjami pozarządowymi pracującymi na co dzień z grupami defaworyzowanym oraz z jednostkami organizacyjnymi pomocy i integracji społecznej, w tym z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Krakowie. Część kadry posiada uprawnienia do przeprowadzania egzaminów zawodowych w zawodach blisko związanych z pomocą społeczną, m.in. asystent osoby niepełnosprawnej, opiekunka środowiskowa, opiekun w domu pomocy społecznej, i co roku aktywnie uczestniczy w ich przeprowadzaniu. Organizatorem wspomnianych zawodowych egzaminów są Okręgowe Komisje Egzaminacyjne nadzorowane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną w Ministerstwie Edukacji Narodowej.

Obecnie kierunek Praca socjalna mocno merytorycznie wspiera kadra profesorska prowadzącą zajęcia ze studentami studiów stacjonarnych i niestacjonarnych oraz podyplomowych, w osobach: dr hab. Zofii Szaroty, prof. UP (Dziekana Wydziału Pedagogicznego), dr hab. Barbary Kędzierskiej, prof. UP (będącej równocześnie Dyrektorem Instytutu Nauk o Wychowaniu), dr hab. Lucjana Misia, prof. UP, dr hab. Jiřego Prokopa, prof. UP, dr hab. Norberta Pikuły, prof. UP.

Od 2011 roku Instytut Nauk o Wychowaniu UP prowadzi kierunek Praca socjalna z dwoma specjalnościami: Asystent rodziny oraz Asystent opieki instytucjonalnej. Studia realizowane są w formie 3-letnich studiów licencjackich (I stopnia), stacjonarnych i niestacjonarnych, bazujących na Standardach Kształcenia opracowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W ramach studiów zostaje przygotowana profesjonalna kadra, wykształcona w oparciu o treści programowe podzielone na treści podstawowe, na które składają się: nauki społeczne, kształcenie w zakresie pedagogiki, psychologii, metodologii badań społecznych, prawa, ekonomii i zarządzania, oraz treści kierunkowe, zawierające zagadnienia z zakresu: wprowadzenia do pracy socjalnej, metodyki pracy socjalnej, wiedzy o rozwoju człowieka w cyklu życia oraz problemów społecznych i instytucji polityki społecznej, projektu socjalnego.

Nieodzownym elementem powyższych treści kształcenia była i jest praktyka realizowana w różnorodnych instytucjach pomocy społecznej, pozwalająca studentom weryfikować prawdy naukowe, teorie i całości kształt zagadnień społecznych w rzeczywistości opiekuńczo-socjalnej, tak ważnej z zawodowego punktu widzenia. Mocną stroną w idei kształcenia studentów do pracy w zawodzie pracownika socjalnego jest właściwe podejście kierownictwa Instytutu Nauk o Wychowaniu do koncepcji organizacji praktycznej nauki zawodu. Studenci w toku przygotowania zawodowego mają możliwość odbywania tzw. wizyt studyjnych i praktyk ciągłych w różnych instytucjach bezpośrednio lub pośrednio związanych z systemem pomocy i integracji społecznej. Kadra dydaktyczna stara się, by studenci poznali wszechstronnie obszary zatrudnienia pracownika socjalnego wpisane w ustawę o pomocy społecznej³, do których zaliczamy jednostki organizacyjne pomocy społecznej, jednostki organizacyjne wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny

³ Jednostki organizacyjne pomocy społecznej to regionalne ośrodki polityki społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, domy pomocy społecznej, placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, ośrodki wsparcia, ośrodki interwencji kryzysowej, jednostki organizacyjne funkcjonujące na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (np. ośrodki adopcyjne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna, interwencyjny ośrodek preadop-

i systemie pieczy zastępczej oraz instytucje właściwe w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu, szpitale, zakłady karne, realizujące zadania pomocy społecznej, ale także podmioty wspierające dziecko i rodzinę (np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, kluby malucha), podmioty wspomagające grupy defaworyzowane (np. przedsiębiorstwa ekonomii społecznej) czy organizacje pozarządowe powiązane z problematyką wykluczenia społecznego, ochrony zdrowia, edukacji, praw obywatelskich itp.

Ta różnorodność placówek, w których studenci odbywają praktyki, daje im możliwość poliwalentnego przygotowania do zawodu. Pozwala też studentom oraz absolwentom na rozwój indywidualnych zainteresowań i poszukiwanie miejsc pracy w różnych obszarach praktyki zawodowej, ze świadomością, iż mogą funkcjonować dobrze nie tylko profesjonalnie, ze względu na merytoryczne przygotowanie do pracy socjalnej, ale także ze względu na wyposażenie ich w procesie edukacji w kompetencje kluczowe, tak bardzo istotne współcześnie z punktu widzenia aktywności zawodowej (Kędzierska 2007, s. 130–135). Pozwala im to nie tylko na dobre realizowanie zadań powierzonych przez pracodawców, ale także (co jest bardzo istotne w zawodach o charakterze misji społecznej) poczucie spełnienia zawodowego oraz satysfakcji z tytułu zajmowanej pozycji w stratyfikacji społecznej.

Dopełnieniem tych doświadczeń są autorskie projekty socjalne studentów realizowane w zaprzyjaźnionych z uczelnią instytucjach i organizacjach pomocowych. Student indywidualnie lub w grupie opracowuje koncepcję działania społecznego, najczęściej adresowanego do przedstawicieli grup wykluczonych, marginalizowanych, z jakiś powodów pokrzywdzonych społecznie. Na tym etapie wnikliwie zapoznaje się z teoretyczną stroną zagadnienia, przeprowadza diagnozę społeczną, a następnie wdraża zaplanowane działania i dokonuje ich ewaluacji. Projekty realizowane przez studentów mają charakter ćwiczebny, przygotowujący do wykonywania podobnych działań w przyszłej pracy zawodowej. Stanowią również pewien element wyposażenia w kompetencje społeczne i personalne. Terenem doświadczeń w kreowaniu zmiany społecznej najczęściej są te placówki i instytucje, z którymi studenci zetknęli się podczas praktyk zawodowych.

Miejscem bezpiecznego trenowania umiejętności przyszłych profesjonalistów pracy socjalnej są także istniejące przy kierunku naukowe koła studenckie: Koło Naukowe Animatorów Społeczności Lokalnej prowadzone przez dr Józefę Matejek i mgr Ewelinę Zdebską oraz Koło Naukowe Prewencji Socjalnej kierowane do końca czerwca 2012 roku przez dr hab. Arkadiusza Żukiewicza.

Studenci włączają się również w liczne inicjatywy animowane przez środowiska zawodowe i organizacje społeczne, np. w 2011 roku przebadali wszystkie obiekty użyteczności publicznej pod kątem ich dostępności dla osób niepełnosprawnych w dzielnicy Kraków-Podgórze. Na podstawie tych badań powstał wydany przez organizację pozarządową Krakowskie Forum Organizacji Społecznych (KRAFOS) informator–poradnik opisujący szczegółowo placówki i instytucje, które ze względu na swoje zaplecze i posiadane środki są przyjazne osobom z różnymi dysfunkcjami.

Inną formą aktywności studentów jest coroczny udział w krakowskim przeglądzie twórczości artystycznej osób niepełnosprawnych organizowanym przez Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej Gaudium et Spes, w którym udział biorą uczestnicy terapii zajęciowej prowadzonej w domach pomocy społecznej, dziennych domach pomocy społecznej,

cyjny), instytucje właściwe w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu (np. publiczne służby zatrudnienia, ochotnicze hufce pracy).

ośrodkach opiekuńczo-rehabilitacyjnych, warsztatach terapii zajęciowej. Krakowskie Spotkania Artystyczne mają na celu promocję twórczości artystycznej dzieci, młodzieży i dorosłych niepełnosprawnych oraz osób starszych. Formuła konkursowa spotkania stymuluje te osoby do większej aktywności życiowej i pozytywnie wpływa na ich własną rehabilitację społeczną ukierunkowaną na zwiększenie samodzielności, a czasami i na rozpoczęcie procesu usamodzielnienia. Od 2012 roku honorowy patronat nad krakowskimi spotkaniami artystycznymi objął Uniwersytet Pedagogiczny. Opieka ta ze strony uczelni jest rezultatem współpracy ze Stowarzyszeniem Gaudium et Spes. Polega ona między innymi na włączaniu studentów z kierunku Praca socjalna, do realizowanych zadań w licznych placówkach pomocowych pozostających pod opiekę Stowarzyszenia.

Dzięki wzajemnej współpracy łatwiej jest kształtować postawy studentów w duchu solidarności międzypokoleniowej i tolerancji, konstruowane na indywidualnym doświadczeniu jednostki w autentycznych kontaktach społecznych z odmiennością i niepełnosprawnością człowieka. Budować moralność i system uniwersalnych wartości styczny z aksjologią humanizmu, zbyt rzadko popularyzowaną w kulturze ponowoczesności. Próbując tą drogą uświadamiać młodemu człowiekowi, zgodnie z ideą Janusza Korczaka, iż „nie wolno zostawiać świata takim, jakim jest” (za: Bauman 2007, s. 354), z jednoczesnym propagowaniem przesłania moralnego Józefa Tischnera: „przestań rozliczać świat, a zacznij rozliczać siebie” (tamże, s. 355).

Proces kształcenia studentów kierunku Praca socjalna dzięki różnorodnym formom i metodom edukacji daje szansę ukształtowania osobowości prospołecznych, nastawionych na epatowanie dobrem, cechujących się kompetencjami zawodowo-społecznymi, dla których pojęcia *posłannictwo i misja* nie stanowią tylko literackiego związku z *Silaczką*, ale są wyznacznikiem ich postawy, stosunku do człowieka i świata.

Współczesny pracownik socjalny powinien posiadać:

- wiedzę filozoficzno-socjologiczno-psychologiczną umożliwiającą rozumienie funkcjonowania systemu społeczno-ekologiczno-środowiskowego i całokształtu zachowań człowieka w kontekście naukowych teorii rozwoju osobowości, moralności i aktywności jednostki na tle uwarunkowań biopsychicznych i czynników determinujących prawidłowy bądź dysfunkcyjny rozwój;
- znajomość zagadnień z zakresu pracy socjalnej i metodyki postępowania pracownika socjalnego pozwalającą na realizację zadań pomocowych w kontekście działalności profilaktyczno-diagnostyczno-terapeutyczno-interwencyjnej oraz metodologii badawczej zjawisk społecznych;
- znajomość problematyki z obszaru ekonomii i zarządzania umożliwiającą pracę w obszarach finansowo-materialnych oraz organizacji pracy i współdziałania synergetycznego, popartych racjonalnym planowaniem, umiejętnym zarządzaniem zespołem ludzkim i gospodarowaniem czasem, uwzględniać w pracy zawodowej oraz kontaktach międzyludzkich zachowania etyczne i wysoką kulturę organizacji pracy, a także ewaluację całokształtu działań, ich krytyczną analizę oraz waloryzację efektywnych zachowań;
- wiedzę z obszaru działań instytucji systemu opieki społecznej oraz bieżących problemów społecznych, pozwalającą na efektywne niesienie pomocy w wymiarze lokalnym jak i ogólnopolskim, na podejmowanie inicjatywy w zakresie zapobiegania i likwidacji zachowań i zagrożeń społecznych będących wynikiem bądź wpływów patologicznych, bądź uwarunkowań cywilizacyjnych, a także zdarzeń losowych i pozaracjonalnych, np. niekorzystnych oddziaływań natury;

- znajomość prawa i ustawodawstwa ogólnospołecznego oraz finansowego pozwalającą na zachowania formalnoprawne i etyczne oraz niesienie pomocy zgodnej z obowiązującymi przepisami postępowania administracyjnego, eliminującego wszelkie nieprawidłowości i działania ograniczające rozwój i prawidłowe funkcjonowanie podmiotów objętych działaniami pomocowymi;
- umiejętności interpersonalne w zakresie komunikacji międzyludzkiej, relacji i nawiązywania kontaktów społecznych, ze szczególnym ukierunkowaniem na klientów pomocy społecznej z ich specyficznymi cechami stygmatyzacji i marginalizacji, umiejętność pracy z osobami o zaburzonej tożsamości oraz podejmowania działań na rzecz klienta z antycypowaniem skutków przewidzianych rozwiązań;
- wiedzę z zakresu samodoskonalenia, ustawicznego uczenia się i permanentnego rozwijania kompetencji społeczno-zawodowych, wzbogacania warsztatu zawodowego oraz kształtowania zachowań i postaw etyczno-moralnych; umiejętność działań chroniących przed skutkami wypalenia zawodowego oraz łamania zasad Kodeksu Etycznego Pracownika Socjalnego.

Perspektywy rozwoju pracy socjalnej i Katedry Pracy Socjalnej

Plany pracowników Katedry koncentrują się na wielu obszarach aktywności. Priorytetową z nich jest uruchomienie w jak najkrótszym czasie studiów magisterskich II stopnia z zakresu pracy socjalnej. Studia te adresowane byłyby do absolwentów studiów licencjackich I stopnia z zakresu pracy socjalnej, dążących do podniesienia swoich kwalifikacji. Strategia ta jest podyktowana potrzebami rynku pracy, ale też i wynika z nowych możliwości uczelni, jakie daje jej zmodyfikowana ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r. w zakresie rozwoju tych kierunków studiów, na które jest zapotrzebowanie społeczne. Ta inicjatywa wymagać będzie od pracowników dydaktyczno-naukowych Katedry podjęcia działań innowacyjnych na rzecz modyfikacji wielu obszarów praktyki edukacyjnej.

Ważnym aspektem aktywności dydaktyczno-organizacyjnej Katedry są działania na rzecz uruchomienia studiów podyplomowych dla kandydatów na asystentów rodziny. Oferta edukacyjna dotyczyłaby wszystkich absolwentów studiów wyższych, niemających przygotowania w zakresie pedagogiki, psychologii, socjologii, pracy socjalnej i pracy z rodziną, a pragnących realizować się w tym zawodzie. Uniwersytet Pedagogiczny z racji dorobku naukowego w zakresie nauk humanistyczno-społecznych oraz doświadczeń wynikających z praktyki edukacyjnej z różnymi środowiskami wychowawczo-opiekuńczymi stanowi dobre zaplecze do realizacji tej nowej formy kształcenia ustawicznego. Otwarcie tego kierunku studiów wymaga jednak uzyskania pozytywnej opinii Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej po przedstawieniu wniosku z załączonym programem nauczania obejmującym zakres treści, które muszą być spójne z rozporządzeniem dotyczącym szkoleń na asystenta rodziny. W Katedrze zostały już podjęte prace w tym kierunku.

Pracownikom Katedry zależy również na uzyskaniu zgody ministerialnej na prowadzenie studiów podyplomowych dla wszystkich, którzy w swojej pracy zawodowej koncentrują się na problematyce opieki zastępczej nad dzieckiem i pieczy zastępczej. Wynika to z faktu zapotrzebowania na taką formę kształcenia środowisk zawodowych,

szczególnie z obszaru Małopolski, w których jest duża liczba absolwentów zainteresowana rozwojem zawodowym uniwersyteckim.

Celem zaspokojenie oczekiwań kandydatów na studia na kierunku Praca socjalna podejmowane się wysiłki na rzecz wprowadzenia nowej specjalności Asystent osoby starszej i niepełnosprawnej obok już istniejących specjalności: Asystent rodziny oraz Asystent opieki instytucjonalnej. Aktualizacji wymaga program studiów podyplomowych ze specjalizacji Organizacja pomocy społecznej. Obecnie realizowane są działania ukierunkowane na dopracowanie pewnych elementów w treściach programowych zgodnie z nowymi wytycznymi Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Modyfikacja programu studiów jest wynikiem przyjętych nowych kierunków polityki społecznej państwa, które ma realizować system pomocy społecznej.

Zmierzając do poprawy jakości działania kadry pracowników socjalnych i podmiotów ich zatrudniających Ministerstwo przyjęło założenie, aby w trakcie szkolenia menadżerów pomocy i integracji społecznej zwrócić szczególną uwagę na problematykę z następujących obszarów życia społecznego: współczesne kierunki rozwoju polityki społecznej, elementy organizacji i zarządzania, etyka zawodowa, aktualne zadania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej realizowane na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, ewaluacja działań w pomocy społecznej, wybrane zagadnienia prawne – prawo administracyjne, prawo pracy, zamówień publicznych, prawo rodzinne, prawo ochrony danych osobowych, prawodawstwo socjalne i zabezpieczenia społecznego, *public relations* i promocja działań w pomocy społecznej, media i negocjacje w pomocy społecznej, stres i wypalenie zawodowe, hospitacje instytucji działających w obszarze pomocy społecznej.

Na uwagę zasługuje również temat studiów pomostowych do studiów I stopnia z zakresu pracy socjalnej. Od dawna bowiem w środowisku zawodowym czynnych pracowników socjalnych istnieją oczekiwania, aby mogli oni uzupełnić swoje średnie wykształcenie zawodowe poprzez „krótką ścieżkę edukacyjną” do studiów I stopnia z pracy socjalnej. Obecnie dla tej grupy zawodowej brak systemu drożności w uzyskaniu wyższych kwalifikacji. Grupa ta, czynna zawodowa, aby mieć wyższe wykształcenie, musi od początku rozpocząć edukację na 3-letnich studiach licencjackich I stopnia na równi z osobami, które dopiero są kandydatami na pracowników socjalnych. Doświadczenie w pracy tych osób jest ogromne. Uzyskali oni dyplom pracownika socjalnego w systemie 2-letniej lub 2,5-letniej szkoły zawodowej policealnej. W trakcie pełnienia swojej roli zawodowej uczestniczyli w wielu formach doskonalenia zawodowego (konferencje, seminaria, warsztaty itp.), często o charakterze specjalistycznym organizowanych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej podległe właściwym ministerstwom. Znaczna część z tych osób posiada specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny, co wymagało zdawania egzaminów zewnętrznych przed Państwową Komisją Egzaminacyjną. Absolwenci I stopnia specjalizacji zdawali egzaminy przed Regionalną Komisją do spraw stopni specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny działających najczęściej przy Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej, natomiast absolwenci szkolenia specjalizacji II stopnia broniли pracy dyplomowej w postaci projektu socjalnego przed Centralną Komisją Egzaminacyjną do spraw stopni specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny, działającą przy Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. Szacuje się, że dzisiaj są to osoby w wieku powyżej 45 lat, które chętnie podjęłyby kształcenie trwające rok-półtora, prowadzące do uzyskania dyplomu studiów wyższych pierwszego stopnia.

Podsumowanie

Praca socjalna w Polsce nie jest jeszcze samodzielną dyscypliną naukową. Korzysta ona z dorobku takich dziedzin, jak pedagogika, socjologia, psychologia, organizacja i zarządzanie itp. Niemniej jednak przez okres ostatnich 2 dekad nastąpił jej znaczny rozwój, zwłaszcza w praktycznym wymiarze, realizowanym w systemie pomocy społecznej. To pomoc społeczna poprzez swoje instytucje wypracowuje nowe metody, techniki i narzędzia pracy z klientem. Wprowadza nowe standardy usług społecznych zarówno w systemie instytucji środowiskowych jak i stacjonarnych. Profesjonalizuje się zawód pracownika socjalnego. Zwiększają się jego zadania, a także oczekuje się od niego nowych umiejętności, znacznie wychodzących poza opiekę, np. w zakresie projektowania działań i ich wdrażania. Za oczekiwaniami i potrzebami środowiska zawodowego muszą iść nowe programy nauczania oferowane przez uczelnie kształcące do zawodu pracownika socjalnego. Od kadry uczelni wymagać się więc będzie otwartości na potrzeby pracodawców i dostosowanie się do wymogów rynku pracy, co sprawi, że absolwenci studiów będą mieć perspektywy zatrudnienia, a uczelnie studentów.

Literatura

- Biederman V., 1998, *Problemy kształcenia pracowników socjalnych*, [w:] L. Malinowski, M. Orłowska (red.) *Praca socjalna służbą człowiekowi*, Warszawa
- Bauman Z. 2007, *Szanse etyki w zglobalizowanym świecie*, Kraków
- Kędzierska B. 2007, *Kompetencje informacyjne w kształceniu ustawicznym*, Warszawa
- Król K., Bloch T. 2007, *Kronika Państwowej Szkoły Pracowników Socjalnych w Poznaniu*, „Praca Socjalna” nr 1
- Marynowicz-Hetka E., Wagner A., Piekarski J. (red.) 2001, *Profesje społeczne w Europie. Z problemów kształcenia i działania*, Katowice
- Mirewska E. 2004, *Nowe wyzwania, nowe zawody, nowe wymagania*, [w:] A. Czupryna, S. Piździoch, A. Ryś, W.C. Włodarczyk (red.), *Zdrowie publiczne – wybrane zagadnienia*, t. VI, Kraków
- Mirewska E. 2012, *Praktyczna nauka zawodu studentów kierunku praca socjalna*, [w:] M. Banach, J. Matejek (red.), *Z teorii i praktyki pracy socjalnej*, Levoča
- Mirewska E. 2012, *Udostępnienie placówek użyteczności publicznej osobom niepełnosprawnym*, [w:] Z. Szarota (red.), *Oświata dorosłych wobec jednostek i grup defaworyzowanych. Ku społecznej jedności*, Kraków
- Mirewska E. Zdebska E. 2011, *Dzieje dydaktyki przygotowania kadr dla systemu pomocy społecznej i pracy socjalnej*, [w:] J.R. Paško, K. Potyrała, J. Zielińska (red.), *Dzieje dydaktyk przedmiotowych w 65-letniej tradycji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, Kraków
- Rysz-Kowalczyk B. 2001, *Leksykon polityki społecznej*, Warszawa
- Wagner A. 2001, *Praca socjalna jako dyscyplina nauk społecznych – kilka uwag metodologicznych*, [w:] E. Marynowicz-Hetka, A. Wagner, J. Piekarski (red.), *Profesje społeczne w Europie. Z problemów kształcenia i działania*, Katowice
- Wódcz K. 1998, *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*, Katowice
- Zasada-Chorab A. 2004, *Kształtowanie się zawodu pracownika socjalnego w Polsce*, Częstochowa
- Żukiewicz A. 2009, *Wprowadzenie do ontologii pracy społecznej*, Kraków

Akty prawne

Ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., Dz.U. 2013, poz. 182

Ustawa prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r., Dz.U. 2005, nr 164, poz. 1365

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz.U. 2007, nr 104, poz. 1166

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 stycznia 2012 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny, Dz.U. 2011, 272, poz. 1608

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do przysposobienia dziecka, Dz.U. 2011, nr 272, poz. 1610

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do pełnienia pieczy zastępczej, Dz.U. 2011, nr 274, poz. 1620

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 września 2012 r. w sprawie specjalizacji z zakresu organizacji pomocy społecznej, Dz.U. 2012, poz. 1081